

Séta a Pismányban

Kert-Ház II

tematikus kutatás – vázlat

Kovács Zsófia

Építőművészeti Doktori Iskola

2012/13 tavasz, IV. félév

témavezető: Szabó Levente

2013. május 8.

A kutatási témáról

A Doktori Iskolában végzett kutatásom során arra a kérdésre keresem a választ, hogyan képezhet kert és ház minél szervezesebb egységet. Amikor az egyetemen először rajzoltam házat, egy kertész lakását, akkor is ez kérdeztem. Az építészeti tervekben egyre több „zöldet” látunk, a fenntarthatóság ma már alapvető követelmény, a látványtervek elmaradhatatlan kelléke a burjánzó növényzet, a városokban terjednek a konyhakertek. Ez mégsem elég megnyugtató. A növények konkrét jelenléte, üdítő látványa, levegőtisztító hatása, esetleg a kertészkedés regeneráló tulajdonsága ellenére a kert eszmei tartalma könnyen elveszhet. Vágyunk a kertben lét állapotára, és azt hisszük, hogy ha rajzolunk egy kertet a ház mellé, esetleg átriumot, vagy egy fa köré épül a ház, akkor majd megtaláljuk. Pedig a kerthez kell kertész, aki együtt él a virágaival, és azt hiszem, a ház is tud így együtt élni vele. A kutatások során ezt a nehezen leírható viszonyrendszert vizsgálom.

Első dolgozatomban olyan kortárs nemzetközi példákat elemeztem, amelyeknél a kert az építészeti koncepció meghatározó elemét képezi. Megfigyelhető, hogy olyan területeken, ahol a kertkultúra, illetve a természet felé fordulás mélyen gyökerezik, a mai építészet tud és tudatosan merít is abból. *(Japán, Hollandia, Finnország)*

A szélesebb körűtekintés után azzal a kérdéssel szeretnék foglalkozni, hogy magyar építészként hova nyúlhatunk vissza, a mi kertkultúránk milyen hatással lehet az épületek tervezésére, elsősorban a lakóhelyek kialakítására. A paraszti kertek, amelyek alapját képezik ennek a kultúrának, szervesen összefonódnak az adott tájegység népi építészetével. A házak a kertben található anyagokból épülnek, és együttesen, a gazdaság mindennapos működésének menetére szerveződve látják el funkcióikat. Bár az utóbbi években egyre többen térnek vissza, illetve tanulják újra a gazdálkodást, általánosan mégis jellemző, hogy a 21. század életmódjának „nincs szüksége” olyan módon a kertre, mint régen volt.

Miért a Pismány?

Elsőként egy olyan területtel foglalkoznék, amely a szemünk láttára hihetetlen gyorsasággal alakul át egy szőlő-, és gyümölcsöskertből családi házas övezetté. A szentendrei Pismány-hegy az 1920-as években még szinte teljesen lakatlan és a '60-as években megjelenő fabódék nem kötődnek építészeti előképekhez, csupán az aktuális szükségleteket elégítik ki. Egy több száz éves faluhoz képest itt nemrég tiszta lappal indultunk, az épületek csak a saját kis kertjeikhez igazodtak, nem volt hagyományos települési környezet. Volt viszont egy nagy gyümölcsöskert, amibe ezek a házak beledőltek, és kérdés, hogy ez a kontextus milyen építészeti viselkedéseket eredményezett. Vajon hol van az a láthatatlan határ, ahol megbomlik az egyensúly és a ház elkezd uralkodni a környezetén? Meddig tud megmaradni a kerteknek az a karakteres világa, amiért az emberek idejönnek?

Ha egy épület és a kertje közötti kapcsolatot szeretném vizsgálni, alapvető szempont, hogy mire használják a kertet, milyen funkciót tölt be a lakók életében és ennek következtében milyen téri és anyagi kapcsolatban áll a házzal. A választott területen sokféle használat (haszonkert és díszkerti funkciók vegyesen) jelenik meg egymás mellett, és a kertek méreténél fogva (átlagosan 500-2000 m²) nem mindegy, hogy mi történik a szomszédban. Az épületek vizsgálatánál meghatározó, hogy egy egység részét képezik annak történetével, lakóival együtt. Ez az állítás nyilván mindenhol érvényes, itt a gyors átalakulás miatt mégis fontosnak tartom hangsúlyozni. A kutatási téma egésze szempontjából központi kérdés, hogy lehet-e, érdemes-e tisztán építészeti szempontok szerint vizsgálni egy helyzetet, illetve meddig tágítható ez a fogalom.

A dolgozat tartalma:

Jellemző épülettípusok -

- '60-as évek: családilag kivitelezett kertiszerszám-tároló és pihenőépületek általában bontott anyagokból
- '70-es évek: kisebb téglaházak, títusterv alapú nyaralóépületek
- '80-as évek: nyeregtetős lakóházak
- '90-es évek-től: többszintes családi házak, „mediterrán jellegű” villák, paloták
- kortárs lakóházak

-vizsgálata a kerttel való kapcsolat szempontjából:

- nyitások, téri kapcsolatok
- közvetlen találkozás – fű, kavicságy, járda, stb.
- terasz magassági szintje a kerthez képest
- fedett-nyitott terek – eredeti és utólagos
- mi van a kertben – növények és épített elemek
- kerítés –kert-épület összefüggései

Három-négy kortárs épület elemzése:pl.:

- hogyan fogalmazták meg a tervezők a hely karakterét, hogyan viszonyultak hozzá?
- Vörösgyűri sétány - Karácsony Tamás fehér lakóház
- Sáska u. 7.
- Törökvölgyi út
- Málna utca

Karakteres épületek történetének kutatása

Spontán egyéni megoldások gyűjtése, amelyek a kerttel, kertészkedéssel hozhatók kapcsolatba

források:

Pethőné Németh Erika: Szentendrei utcanevek 1996

Cros Kárpáti Zsuzsa, Gubicza Csilla, Ónódi Gábor: Kertségek és Kertművelők –Urbanizáció vagy vidékfejlesztés, Mezőgazda, 2004

Ürmös Lóránt: Üdvözet Szentendréről

Erdei Lászlóné: Szentendre története a kezdetektől napjainkig. Kézirat, 1982.

<http://www.pmk.hu/kiadvanyok/utcanevek/utca2.htm>

<http://www.szentendre.net/ilj/hu/a-news/2006/1123-A-szentendrei-rozsa-regi-uj-tortenete.htm>

http://www.mandulakert.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=66

GYŰJTÉS

1. A terület múltja, története

A régi magyar királyok idejében Király-hegy néven szerepel az iratokban, később a törökök alatt Török-hegy lesz belőle. 1690 után, a török kiűzése után megjelennek a területen a szerbek, betelepítették a déli fekvésű domboldalt szőlővel. Itt készítették a rácürmös – Európa szerte ismert és elismert bort. A szerb iratokban találkozunk először a Pisman névvel. „A szó a szerb nyelvbe a perzsából került /pasiman/. Jelentése: megbánó, lemondó. Az etimológiai szótár szerint a szentendrei Pismány szó azonos eredetű az országban több helyen is található hasonló névvel: Bánomhegy, Búbánatvölgy, Bánom szőlő.”

A Zichy-ek előszeretettel vették a szerb parasztokat, mert értettek a szőlő és gyümölcsstermesztéshez. Egyes források szerint a Pilisbe települt bencés és ciszterci szerzetesektől tanulták a kertészkedés tudományát. 1880-ban a filoxéra kipusztította a szőlőt, ezután kezdik gyümölcsössé alakítani.

Pismány, Szentendre gyümölcsöskertje a 1920-as években még szinte lakatlan. Csak csőszkunyhók és kisebb gazdasági épületek állnak itt. Illetve néhány városi polgár kezd felépíteni kis nyaralót. Az út, az ide való kijárási azonban nagy gondot okozott. Erről tanúskodik egy 1931-es irat: "A Királyvölgyi /Pismáni/ út kiszélesítése közlekedési és városfejlesztési szempontból szükséges...az É-i irányban lévő régi utat kiszélesítjük, mert az összegyűlő vizet itt tudjuk levezetni." Majd jönnek a fővárosiak is és ezután már tekintélyesebb házak emelkednek itt is /Bergmann-, Balázs, Hertl, Paulay, Petter stb. villa/. 1933-ban aztán hivatalosan is megkezdik a "pismáni utak" elnevezését. A 30-as évek végén pedig egy fiatal festőtársaság jelent meg itt kinn a hegyen. Szántó Piroska festőszemmel és kitűnő tollal egyik könyvében /Bálám samara/ írta meg az itt, a Haluskai tanyán töltött éveket. Kinn a hegyen az 50-es években a jelentős nagy utak /Barackos, Cseresznyés/ mellett még mindig kevés a ház. Az 1960-as évek elejétől indul meg itt nagyobb mértékben az üdülők építése. Az 1968. évi un. zártkerti rendelettel üdülésre is alkalmas mezőgazdasági területté lépett elő. Ezt követően "laza" építéssel, földutakon és ösvényeken megindult Pismány teljes beépítése. Közben a szántóföldek csaknem teljesen megteltek házakkal. Fás-bokros terület csak a hegytetőn maradt egy kevés helyen.

1979-ben belterületté sorolják. Pismány a 80-as évek végén már elfogadott új városrész. Azóta megtörtént a csatornázás, és hivatalosan is lakóterületté nyilvánították.

